

Econder |

International Academic Journal
[Econder], 2019, 3 (2): 187/202

Türkiye’de Katılım Bankaları Tarafından Katılma Hesaplarına Uygulanan
Kar Payı Ödemeleri ile Geleneksel Bankalar Tarafından Mevduatlara
Uygulanan Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi

&

Analysis of Relationship Between Profit Share Payment Payments Made By
Participation Banks To Participation Accounts and Interest Rates Applied to
Deposits By Conventional Banks in Turkey

Ümit TURA

Arş. Gör, Beykent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Sermaye Piyasaları ve Portföy Yönetimi Bölümü

E-mail: umittura@gmail.com

Orcid ID: 0000-0001-6329-5334

Ferudun KAYA

Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi,

Gerede Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu/Bankacılık ve Finans Bölümü

E-mail: canan.karakas@kocaeli.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-8930-9711

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 04.12.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 30.12.2019
Yayın Tarihi / Published : 30.12.2019
Yayın Sezonu : Aralık
Pub Date Season : December

Atıf/Cite as: Tura, Ü. Kaya, F. (2019). Türkiye’de Katılım Bankaları Tarafından Katılma Hesaplarına Uygulanan Kar Payı Ödemeleri ile Geleneksel Bankalar Tarafından Mevduatlara Uygulanan Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi, Econder International Academic Journal, 3 (2), 187-202

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- Karabuk University, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Türkiye’de Katılım Bankaları Tarafından Katılma Hesaplarına Uygulanan Kar Payı Ödemeleri ile Geleneksel Bankalar Tarafından Mevduatlara Uygulanan Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi¹

Öz

Bu çalışmada katılım bankaları tarafından katılım hesaplarına yapılan kar payı ödemeleri ile geleneksel bankalar tarafından mevduatlara uygulanan faiz oranları arasındaki ilişkinin analiz edilebilmesi amacıyla Vektör Otoregresyon (VAR) modeli kullanılmıştır. İlk olarak değişkenlerin durağanlığına bakılmış ve ardından değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığının incelenmesi amacıyla Johansen Eşbütünleşme Testi yapılmıştır. Daha sonra faiz oranları ile kar payı oranları arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek amacıyla Granger Nedensellik Testi ve değişkenlerde meydana gelen şokların, diğer değişkenlerde nasıl bir etki meydana getirdiğini inceleyebilmek amacıyla da Etki Tepki Analizi uygulanmıştır. Granger Nedensellik Testi ile faiz değişkeni kar payı değişkeninin nedeni olarak görülmüş, Etki-tepki ve Varyans Ayırıştırması analizleri sonuçlarından da Granger nedensellik testi sonuçlarına paralel bir sonuç elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Faiz, Mevduat, Katılım Hesabı, Vektör Otoregresif Model, Granger Nedensellik

Analysis of Relationship Between Profit Share Payment Payments Made By Participation Banks To Participation Accounts and Interest Rates Applied to Deposits By Conventional Banks in Turkey

Abstract

In this study, the VAR model was used to analyze the relationship between profit share payment payments made by participation banks to participation accounts and interest rates applied to deposits by conventional banks. First, the stability of the variables was analyzed, and then the Johansen Cointegration Test was performed to see if there was a cointegration relationship between the variables. Then, the Granger Causality Test was conducted to investigate the causality relationship between interest rates and profit share rate and Impulse Response Analysis and variance decomposition were applied in order to investigate what kind of effect the shocks in the variables have on the other variables. With Granger Causality Test, it was determined that the interest variable is the profit share variable and the results of the Impulse response and variance decomposition analyzes are also in line with the results of the Granger causality test.

Keywords: Interest, Deposit, Participation Account, Vector Autoregressive Model, Granger Causality

¹ Bu makale 19-20 Nisan 2018 tarihleri arasında Çorum’da düzenlenen 2. Uluslararası Bankacılık Kongresi adlı etkinlikte sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özeti kongre bildiri özet kitabında basılmış “Katılım Bankaları Tarafından Katılım Hesaplarına Uygulanan Kar Payı Ödemeleri ile Geleneksel Bankalar Tarafından Mevduatlara Uygulanan Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi” başlıklı bildirinin tamamlanmış halidir.

Giriş

Ekonominin ve finansal piyasaların en önemli ana aktörü bankaların toplumun tüm kesiminin ihtiyacına cevap verememesi, bankacılık alanında alternatif enstrümanların geliştirilmesi gerekliliğini meydana getirmiştir. 2005 yılı itibariyle 5411 sayılı bankacılık kanunu kapsamına dahil edilen katılım bankaları geleneksel bankalar tarafından mevduatlara verilen faiz oranlarına yakın kar payı ödemeleri nedeniyle tartışmalara konu olmaktadır.

2008 yılında Amerika'da mortgage kriziyle başlayıp dünyaya yayılan küresel finans kriziyle birlikte bankacılık sektöründe uygulanmaya çalışılan yapısal reformların yanında alternatif modeller geliştirilmesi konusu sıklıkla gündeme gelmiştir. Mevcut geleneksel bankacılık sisteminin başta muhafazakar kesim olmak üzere, toplumun tamamının ihtiyacına cevap verememesi yeni modellerin geliştirilmesine neden olmuş ve alternatif bir model olarak görülen katılım bankacılığı sistemi geliştirilmiştir.

Bu çalışmada ekonometrik uygulamalar çerçevesinde uzun yıllardan beri tartışmalara konu olan katılım bankalarının tasarruf sahiplerine yapılan kar payı ödemeleri ile geleneksel tarafından mevduatlara uygulanan faiz oranları arasındaki ilişki incelenmiştir.

1. Literatür Araştırması

Haron ve Ahmad (2000) tarafından Malezya'da konvansiyonel bankalar tarafından sunulan faiz oranları ile katılım hesaplarının hacminin ölçülmesi için yapılan çalışmada, 01.1984 – 12.1998 arasındaki veriler Adaptive Expectation Modeli yardımıyla kullanılmış olup, konvansiyonel bankalar tarafından sunulmuş olan faiz oranları ile katılım hesaplarının hacmi arasında ters bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaleem ve İsa (2003) yazarlar yapmış oldukları bu çalışmada katılım hesaplarının getirileri ile konvansiyonel mevduat getirileri arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek için Granger nedensellik testini kullanmışlar ve faiz oranları ile katılım hesapları arasında bir nedensellik ilişkisi olduğu, İslami bankaların tarafından dağıtılan kar payı oranlarında faiz oranlarının dikkate alındığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bacha (2004) yapmış olduğu çalışmada Granger nedensellik testini kullanarak geleneksel ve islami bankaların getirilerini karşılaştırmış ve her iki bankaların 3'er aylık getirileri arasında yakın ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Chong ve Liu (2009) yapmış oldukları çalışmada Granger nedensellik testini uygulamışlar ve İslami mevduatların, geleneksel mevduatlar ile yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca İslami bankaların teorik olarak kar-zarar paylaşımı esasına göre çalışması gerektiği, fakat pratikte ise geleneksel bankalardan çok farklı olmadığı düşüncesini taşımaktadırlar.

Zainol ve Kassim (2010) tarafından faiz oranlarında meydana gelen değişimlerin İslami bankaların getiri oranına ve aynı zamanda geleneksel ve İslami bankalardaki mevduat miktarına olan etkilerini incelemek amacıyla yapılmış olan bu çalışmada ikili bankacılık sisteminin uygulandığı Malezya gibi bir ülkede İslami bankaların da geleneksel muadili olan bankalara paralel olarak faaliyet gösterdiklerini ileri sürülmektedir. Ayrıca araştırmalarında Granger testi uygulayarak İslami bankaların getiri oranı ile geleneksel bankaların faiz oranları arasında çift yönlü bir nedenselliğin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Çevik ve Serhan (2011) tarafından yapılan bu çalışmada Malezya ve Türkiye’de faaliyet gösteren geleneksel bankalar tarafından uygulanan mevduat oranları ile İslami bankalarca kar-zarar ortaklığı hesaplarına uygulanan kar payı oranları arasındaki ilişki incelenip, İslami bankalarca dağıtılan kar payı oranının geleneksel bankalar tarafından mevduatlara uygulanan faiz oranından etkilendiği bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Avcı ve Aktaş (2015) tarafından Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından dağıtılan kar payı oranları ile geleneksel bankalar tarafından verilen faiz oranlarının birbirlerine çok yakın olmasının sebepleri araştırılmış ve faizler ile kar payı oranlarının birbirine çok yakın olmasının nedenin katılım bankalarınca kullanılan fonların çok azının kara ve zarara katılım yöntemine göre kullanılarak, Murabaha (peşin al - vadeli sat) yönteminin daha çok kullanılmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Ata, Buğan ve Çiğdem (2016) geleneksel bankalar tarafından uygulanmakta olan mevduat faiz oranları ile katılım bankalarınca uygulanan kar payı oranları arasındaki nedensellik ilişkisinin varlığın ve yönünün tespit edilebilmesi için 2004 ile 2014 yılları arasındaki aylık ortalama faiz oranları ile aylık ortalama kar payı oranları verileri kullanılarak Granger Nedensellik Testi uygulanmış ve 12

aylık oranlarda çift yönlü, diğer 1,3 ve 6 ay vadeli oranlarda ise tek yönlü nedensellik olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2. Araştırma

2.1. Veri Seti

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından mudi hesaplarına yapılan kar payı ödemeleri ile konvansiyonel bankalar tarafından açılan mevduatlara uygulanan faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisinin incelenebilmesi için 09.2005 ile 12.2017 tarihleri arasında, ilgili tarihler içerisinde Türkiye’de kesintisiz olarak faaliyet gösteren 3 adet katılım bankası (Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş) tarafından mudilerine aylık olarak yapılan kar payı ödemelerinin ortalamaları ile konvansiyonel bankalar tarafından açılan mevduatlara uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları olmak üzere 2 adet değişken kullanılmıştır.

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Açıklaması	Verilere Ulaşım	Kullanım Biçimi
KBKP	Katılım bankaları tarafından yapılan kar payı ödemeleri.	Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Logaritmik
FAİZ	Bankalarca Açılan Mevduatlara Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları (Stok, %)	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası – Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EDVS)	Logaritmik

Tablo 1’de çalışmada kullanılan değişkenlerin açıklamaları, değişkenlere ait verilerin nereden temin edildiği ve verilerin kullanım biçimi gösterilmiştir.

2.2. Yöntem

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren konvansiyonel bankalar tarafından mevduatlara uygulanan faiz oranları ile katılım bankaları tarafından katılım hesaplarına yansıtılan kar payı oranlarının analiz edilebilmesi Vektör Otoregresif Modeli (VAR) kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığının incelenmesi amacıyla Johansen Eşbütünleşme Testi, faiz oranları ile kar payı oranları arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek amacıyla Granger Nedensellik Testi ve değişkenlerde meydana gelen şokların, diğer değişkenlerde nasıl bir etki meydana getirdiğini inceleyebilmek amacıyla da Etki Tepki Analizi uygulanmıştır.

2.3. Ampirik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, Logaritmik olarak gösterilen katılım bankaları tarafından yapılan kar payı ödemeleri (LKBKP) ile geleneksel bankalar tarafından açılan mevduatlara uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları (LFAİZ) değişkenlerinin aralarındaki ilişkilerin saptanabilmesi amacıyla yönelik olarak uygulan ekonometrik analizler hakkında bilgilere ve uygulanan bu analizler sonucu ortaya çıkan ampirik bulgulara yer verilmiştir.

Vektör otoregresif modeli (VAR) ve hata düzeltme modellerinin(VEC) kullanıldığı ekonometrik analiz uygulamalarında, kullanılan değişkenlere ilk aşamada birim kök testleri uygulanması gerekmektedir (Yavuz, 2006, s. 164). Granger ve Newbold (1974) yapmış oldukları çalışmada zaman serilerinin durağan olmaması yani birim kök içermesi durumunda yapılan analizlerin tutarsız sonuçlar verebileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 2’ de Augmented Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi uygulanarak LKBKP ve LFAİZ değerlerinin ilk önce düzey değerine bakılmış ve bu aşamada verilerin durağan olmadığı yani birim kök içerdiği görüldüğü için serilerin birinci farkı alınmıştır.

Tablo 2: Augmented Dickey Fuller(ADF) Birim Kök Testi Sonuçları (Olasılık Değerleri)

Değişken	Sabitli	Trend Sabitli
LKBKP	0.4460	0.9796
Δ LKBKP	0.0000	0.0001
LFAİZ	0.4278	0.8769
Δ LFAİZ	0.0000	0.0000

Tablo 2’de görüldüğü gibi birinci farkı alındıktan sonra değişkenlerin durağanlaştığı görülmektedir.

Tablo 3’de yine değişkenlerin düzey değerlerine ve daha sonra da birinci dereceden farklarına Phillips-Perron (PP) Birim Kök Testi uygulanmıştır.

Tablo 3: Phillips-Perron (PP) Birim Kök Testi Sonuçları (Olasılık Değerleri)

Değişken	Sabitli	Trend Sabitli
LKBKP	0.3338	0.9822
Δ LKBKP	0.0001	0.0002
LFAİZ	0.5665	0.9301
Δ FAİZ	0.0000	0.0000

Tablo 3’ deki sonuçlar ele alındığında ADF testinde bulunan sonuçlara yakın sonuçların elde edildiği görülmüştür. Yani uygulanan her iki test sonucunda da serilerin düzey değerlerinde durağan olmayıp, birinci dereceden fark alım işlemleri yapıldığında durağanlaştığı görülmektedir.

Makroekonomik zaman serilerinin uygulandığı ampirik çalışmalarda serilerin çoğunlukla durağan olmadığı görülmektedir (Karagöz, 2016, s. 267). Durağan olmayan serileri durağan hale getirebilmek için serilerin farkları alınmaktadır. Fakat fark alma işlemi yapıldığında değişkenler üzerinde daha önceki dönemlerde maruz kalınan şokların etkisinin yok olabileceği gibi, bunun yanı sıra bazı dönemlerde bu şoklar haricinde oluşabilecek uzun vadeli ilişkilerin de yok olmasına neden olabilmektedir. Böylelikle durağan hale getirilen seriler ile kurulan bir regresyonda, tüm uzun dönem bilgilerinin de yok olması sebebiyle seriler arasında uzun dönemde oluşması muhtemel olan denge ilişkisi de zarar görebilmektedir. Ancak eşbütünleşme yaklaşım ile bu fark alma işlemiyle yaşanan bilgi kaybı ve çözümsüzlük önlenmektedir. Eşbütünleşme analizi ile, durağan olmayan iktisadi değişken serilerinin bile durağan bir kombinasyonunun olabileceği, şayet varsa ekonometrik olarak belirlenebileceği ileri sürülmektedir (Tarı, 2016, s. 415)

Tablo 4’ de Johansen Eşbütünleşme Testi’nin uygulanabilmesi için ilk aşama olan gecikme testi ile Ardışık Modifiye LR testi istatistikleri olan LR’nin en yüksek olup, Son Tahmin Hatası (FPE), Akaike Bilgi Ölçütü (AIC), Schwarz Bilgi Ölçütü (SC) ve Hannan-Quinn Bilgi Ölçütü (HQ) değerlerinin en küçük

olduğu gecikme uzunluğu belirlenerek, en uygun gecikme uzunluğu “2” olarak tespit edilmiştir. Veriler aylık olarak kullanıldığı için maksimum gecikme sayısı ise 12 olarak alınmıştır.

Tablo 4: Gecikme Uzunluğu Sonuçları

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	236.4813	NA	0.000109	-3.448254	-3.405421	-3.430847
1	830.5284	1161.886	1.86e-08	-12.12542	-11.99692	-12.07320
2	855.2883	47.69922*	1.37e-08*	-12.43071*	-12.21654*	-12.34368*
3	856.4072	2.122608	1.43e-08	-12.38834	-12.08851	-12.26650
4	859.0542	4.943655	1.46e-08	-12.36844	-11.98294	-12.21179
5	860.2988	2.287934	1.52e-08	-12.32792	-11.85676	-12.13645
6	861.6501	2.444211	1.58e-08	-12.28897	-11.73214	-12.06269
7	862.6370	1.756173	1.65e-08	-12.24466	-11.60216	-11.98357
8	863.5615	1.617885	1.73e-08	-12.19943	-11.47127	-11.90353
9	866.3463	4.791429	1.76e-08	-12.18156	-11.36773	-11.85084
10	867.4327	1.837306	1.84e-08	-12.13872	-11.23922	-11.77318
11	869.8634	4.039290	1.89e-08	-12.11564	-11.13048	-11.71529
12	870.7037	1.371631	1.98e-08	-12.06917	-10.99834	-11.63401

* ölçüt tarafından seçilen gecikme uzunluğu, LR: ardışık modifiye LR testi istatistikleri (Her test% 5 seviyesinde), FPE: Son tahmin hatası, AIC: Akaike bilgi ölçütü, SC: Schwarz bilgi ölçütü, HQ: Hannan-Quinn bilgi ölçütü

Gecikme uzunluğunun belirlenmesi ile değişkeler arasında uzun dönemde yaşanabilecek bir denge ilişkisinin test edilebilmesi için Johansen Eşbütünleşme Testi yapılmış ve sonuçları Tablo 5’ de verilmiştir.

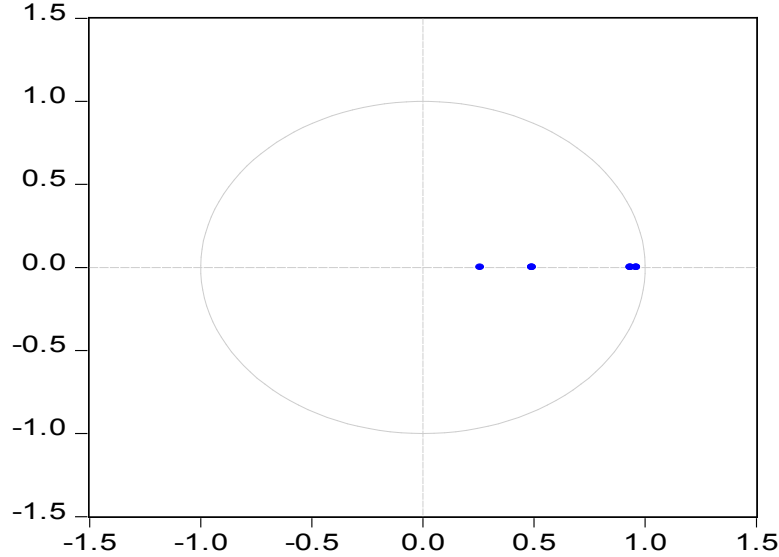

Tablo 5: Johansen Eşbütünlük Testi

H ₀ Hipotezi	Özdeğer	İz İstatistik	0,05 Kritik Değer	Olasılık**	En Yüksek Özdeğer İstatistik	0,05 Kritik Değer	Olasılık**
Hiç*	0.149545	23.70809	18.39771	0.0082	23.48763	17.14769	0.0052
En Çok1	0.001519	0.220460	3.841466	0.6387	0.220460	3.841466	0.6387

Not: İz Testi ve En Yüksek Özdeğer İstatistik Değerleri 0.05 seviyesinde 1 eşbütünlük denkleminin olduğunu göstermekte, *H₀ Hipotezi %5 önem düzeyinde reddedildiğini göstermekte ve ** MacKinnon-Haug-Michelis (1999) olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 5'deki sonuçlar dikkate alındığında, Johansen Eşbütünlük Testi ile değişkenler arasında en az bir tane uzun dönemli denge ilişkisi olduğu, görülmektedir.

Şekil 1: AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri

Şekil 1'de de görüldüğü gibi VAR modelinin ait AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri +1 ile -1 referans aralığında yani çember içinde yer almakta olup VAR modelinin istikrarlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 6: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

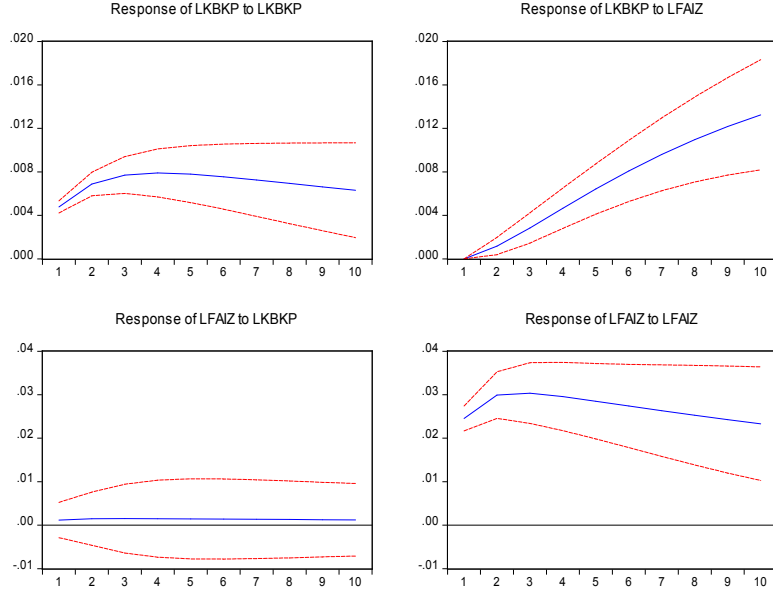
Bağımlı Değişken: LKBKP				
Boş Hipotez	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	Olasılık	Karar
LFAİZ, LKBKP’nin nedeni	34.44591	2	0.0000	Ret
Bağımlı Değişken: LFAİZ				
LKBKP, LFAİZ’nin nedeni	0.001336	2	0.9993	Kabul

Tablo 6’ da görüldüğü gibi, Granger Nedensellik Testi sonucu LKBKP değişkeni bağımlı değişken olarak ele alındığında olasılık değeri 0,05’ den küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilip, H_1 hipotezi kabul edilir. Yani LFAİZ değişkeni LKBKP değişkeninin nedeni olarak görülmektedir. LKBKP değişkeni bağımlı değişken olarak alındığında ise olasılık değeri 0,05’ den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilir. Yani LFAİZ değişkeni LKBKP değişkeninin nedeni değildir.

Belli bir denklem sistemi içerisinde bulunan içsel değişkenlerin herbirinin hem kendileri hemde sistem içerisinde bulunan diğer değişkenlerin gecikmeli değerlerinin olduğu eşitlikler sistemi olan Vektör Otoregresif (VAR) modellerinde değişkenler içsel olarak ifade edilse de denklem sisteminde aynı zamanda dışsal değişkenler de yer alabilmektedir (Sevüktekin & Çınar, 2017, s. 495). Var modeli Sims tarafından eş anlamlı modeller belirlenirken değişkenlerin çoğunlukla içsel ve dışsal olarak ayrılması ve aynı zamanda parametreler üzerindeki kısıt koyma keyfiyeti eleştirilmiş ve tüm değişkenler içsel kabul edilerek geliştirilmiştir. Bu modelde parametrelerin doğrudan yorumunda pek bir anlam ifade edilemediği için etki-tepki ve varyans ayrıştırması analiz yöntemleri kullanılarak sonuç elde etmeye çalışılmaktadır. Sims’in öncü olduğu çalışmadan sonra başta makro ekonomi ve finans konuları olmak üzere çok fazla araştırmalarda kullanılmaktadır. (Tarı, 2016, s. 451-453).

Çalışmada kullanılan VAR modelindeki bir değişkenin hata terimlerinde ortaya çıkan şokların diğer değişkenin nasıl tepki verdiğini inceleyebilmek için Etki-Tepki Analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Grafik 1’de gösterilmiştir.

Grafik 1: Değişkenler Arası Tepki Grafiği

Grafik 1’de gösterilen 10 dönemlik bir etki tepki grafiği incelendiğinde LFAİZ değişkeninde meydana gelen bir standart sapmalılık şok karşısında ikinci dönem itibari ile LKBKP değişkeni üzerinde 0,001169 birimlik pozitif bir etki bıraktığı ve söz konusu bu etkinin takip eden dönemlerde artarak 10. dönem sonunda 0,013246 birim seviyesine ulaştığı ve ayrıca LKBKP değişkeninde meydana gelen bir standart sapmalılık şok karşısında ilk dönem itibari ile LFAİZ değişkeninin 0,001176 birimlik pozitif bir tepki gösterdiği ve bu tepkinin takip eden dönemlerde de çok fazla değişikliğe uğramadan 10. dönem sonunda 0,001218 birim seviyesine ulaştığı görülmektedir.

Bir değişkende meydana gelen değişimin yüzdesel olarak ne kadarının kendisinden, ne kadarının diğer değişkenden kaynaklandığını inceleyebilmek amacıyla Tablo 7 ve Tablo 8’ de Varyans Ayrıştırması analizleri yapılmıştır.

Tablo 7: LKBKP Varyans Ayrıştırması

Period	S.E.	LKBKP	LFAİZ
1	0.004773	100.0000	0.000000
2	0.008460	98.08973	1.910273
3	0.011788	93.22151	6.778485
4	0.014930	86.07927	13.92073
5	0.018025	77.73707	22.26293
6	0.021151	69.19867	30.80133
7	0.024337	61.14699	38.85301
8	0.027581	53.92876	46.07124
9	0.030869	47.64940	52.35060
10	0.034178	42.27704	57.72296

Tablo 7’ye göre ilk dönemde LKBKP değişkenin varyansının %100’ü kendisi tarafından açıklanmakta olup, bu oran takip eden dönemlerde giderek azalmakta ve 10. Dönemde bu oran %42 seviyelerine düşmüş olup LKBKP değişkenin varyansı ikinci dönemde %1,91 LFAİZ tarafından açıklanırken, 10. Dönem sonuna gelindiğinde ise yaklaşık %58 oranında açıklanmaktadır. Yani katılım bankaları tarafından dağıtılan kar paylarının faiz oranlarında meydana gelen değişimlerden önemli ölçüde etkilendiği görülmektedir.

Tablo 8: LFAİZ Varyans Ayrıştırması

Period	S.E.	LKBKP	LFAİZ
1	0.024573	0.229230	99.77077
2	0.038733	0.234506	99.76549
3	0.049229	0.238631	99.76137
4	0.057441	0.241935	99.75807
5	0.064135	0.244655	99.75535
6	0.069752	0.246959	99.75304
7	0.074562	0.248962	99.75104
8	0.078739	0.250740	99.74926
9	0.082406	0.252344	99.74766
10	0.085651	0.253811	99.74619

Tablo 10'a göre ise ilk dönemde LFAİZ değişkeninin varyansının %99,77'si kendisi tarafından açıklanırken yaklaşık %0,23 ü LKBKP değişkeni tarafından açıklanmaktadır. Bu oran takip eden dönemlerde de ciddi bir değişikliğe uğramadan 10. Döneme gelindiğinde %0,25 seviyelerine ulaşmıştır. Yani konvansiyonel bankalar tarafından mevduatlara uygulanan ortalama faizlerin değişiminde LKBKP değişkeninin önemli bir etkisi görülmemektedir.

3. Sonuç

Değişimlerin hızla yaşandığı günümüz dünyasında ekonomik faaliyetlerin ve finansal piyasaların en önemli aktörlerinden biri olan bankaların toplumun tüm kesiminin ihtiyacına cevap verememesi, bankacılık sektörünün yeni bir boyut kazanmasına neden olmuş ve sektörde belli adımlar atılarak bankacılık alanında alternatif enstrümanlar geliştirilmiş ve yaşanan tüm bu gelişmelerin her geçen gün daha da geliştiği görülmektedir.

Bu çalışmada katılım bankaları tarafından dağıtılan kar payı ödemeleri (LKBKP) ile geleneksel bankalar tarafından mevduatlara uygulanan faiz oranları (LFAİZ) arasındaki ilişkiyi analiz edilebilmek amacıyla 09.2005 – 12.2017 tarihleri arasındaki aylık veriler kullanılarak VAR modeli uygulanmıştır. İlk etapta ADF ve PP birim kök testleri uygulanarak çalışmada

kullanılan değişkenlerin durağanlığına bakılmış ve değişkenlerin düzey değerinde durağan olmadığı, birinci farklarının alındığında ise durağanlaştığı görülmüştür. Daha sonra aynı düzeyde durağan hale gelen bu değişkenler arasında uzun dönemli bir denge, bir eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığının incelenmesi amacıyla Johansen Eşbütünleşme Testi yapılmış ve değişkenler arası bir eşbütünleşme ilişkisinin olduğu görülmüştür. Bunun akabinde faiz oranları ile kar payı oranları arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek amacıyla Granger Nedensellik Testi yapılmış LFAİZ değişkeni LKBKP değişkeninin nedeni olarak görülmüş ve bunun ardından yapılan, değişkenlerde meydana gelen şokların, diğer değişkenlerde nasıl bir etki meydana getirdiğini inceleyebilmek amacıyla da Etki Tepki Analizi ve bir değişkende meydana gelen değişimin yüzdesel olarak ne kadarının kendisinden, ne kadarının diğer değişkenden kaynaklandığını inceleyebilmek amacıyla Varyans Ayırıştırması analizleri uygulanmıştır. Etki-tepki ve Varyans Ayırıştırması analizleri sonuçlarından da Granger nedensellik testi sonuçlarına paralel bir sonuç elde edilmiştir.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada Kalem ve İsa (2003), Chong ve Liu (2009), Çevik ve Serhan (2011) ve Ata, Buğan ve Çiğdem (2016) tarafından elde edilen bulgulara benzer sonuçlar elde edilerek, katılım bankaları tarafından ödenen kar payı ödemelerinin faiz oranlarından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Konuyla ilgili literatür detaylı olarak incelendiğinde, bu durumun katılım bankaları tarafından en yaygın olarak kullanılan murabaha (peşin alış – vadeli satış) yönteminin kullanılması ve kar paylarının da belirlenirken bankacılık sektöründe yaşanan rekabetçi yapıdan kaynaklandığı görülmektedir.

Sektördeki pay oranları incelendiğinde Türkiye’de de 30 yılı aşkın bir geçmişi olan ve 2005 yılı itibarıyla 5411 sayılı bankacılık kanunu kapsamına dâhil edilip banka statüsü kazanan katılım bankaları kamu bankaları tarafından bu yönde atılan adımlar da dâhil olmak üzere sektördeki payının uzun süredir %5 seviyelerinde olduğu görülmektedir.

Kaynakça

Ata, H., Buğan, M. F., & Çiğdem, Ş. (2016). Kar Payı Oranları İle Mevduat Faiz Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 17-28.

Avcı, T., & Aktaş, M. (2015). Katılım Bankalarının Kar Payı Ödemeleri İle Mevduat Bankalarının Faiz Ödemelerinin Birbirlerine Yakın Olmasının Nedenlerinin Araştırılması. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 41-51.

Bacha, O. I. (2004). Dual Banking Systems And Interest Rate Risk for Islamic Banks. *Munich Personal RePEc Archive*.

Chong, B., & Liu, M.-H. (2009). Islamic banking: Interest-free or interest-based? *Pacific-Basin Finance Journal*, 125-144.

Çevik, S., & Charap, J. (2011). The Behavior of Conventional and Islamic Bank Deposit Returns in Malaysia and Turkey. *IMF Working Papers*, 1-23.

Granger, C., & Newbold, P. (1974). Spurious Regressions in Econometrics. *Journal of Econometrics*, 2, 111-120.

Haron, S., & Ahmad, N. (2000). The effects of conventional interest rates and rate of profit on funds deposited with Islamic banking system in Malaysia. *International Journal of Islamic Financial Services*, 1(4), 1-7.

Kaleem, A., & İsa, M. (2003). Causal Relationship Between Islamic And Conventional Banking Instruments In Malaysia. *International Journal of Islamic Financial Services*, 4(4), 1-8.

Karagöz, K. (2016). *Temel Ekonometri*. Bursa: Dora.

Sevüktekin, M., & Çınar, M. (2017). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi*. Bursa: Dora.

Tarı, R. (2016). *Ekonometri*. Kocaeli: Küv Yayınları.

Yavuz, N. (2006). Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma ve Nedensellik Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(2), 162-171.

Zainol, Z., & Kassim, S. (2010). An Analysis of Islamic Banks’ Exposure to Rate of Return Risk. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 31(1), 59-84. Al-Maany. (2019, 07, 29). <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D9%85%D8%AD%D9%82/>. <https://www.almaany.com>.